

Витратний підхід до оцінки вартості підприємства: характеристика методів

Чубка О.М.

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Національного університету «Львівська політехніка»

Федевич Л.С.

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Національного університету «Львівська політехніка»

Курило О.Б.

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Національного університету «Львівська політехніка»

Проведено характеристику витратного підходу до оцінки вартості підприємства та його основних методів. Наведено особливості врахування вартостей статей активу та пасиву балансу за витратним підходом. Зазначено переваги та недоліки окремих методів та підходу загалом. Визначено сфери використання методів.

Ключові слова: витратний підхід, метод прямого відтворення, метод заміщення, метод чистих активів, метод ліквідаційної вартості, метод балансової вартості.

Чубка О.М., Федевич Л.С., Курило О.Б. ЗАТРАТНЫЙ ПОДХОД К ОЦЕНКЕ СТОИМОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ: ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДОВ

Проведена характеристика затратного подхода к оценке стоимости предприятия и его основных методов. Приведены особенности учета стоимости статей актива и пассива баланса по затратному подходу. Отмечены преимущества и недостатки отдельных методов и подхода в целом. Определены сферы использования методов.

Ключевые слова: затратный подход, метод прямого воспроизведения, метод замещения, метод чистых активов, метод ликвидационной стоимости, метод балансовой стоимости.

Chubka O.M., Fedevych L.S., Kurylo O.B. EXPENSE APPROACH OF ESTIMATION OF COST OF ENTERPRISE: DESCRIPTION OF METHODS

A characteristic of the cost approach to estimating the value of the enterprise and its main methods is carried out. The peculiarities of taking into account the value of articles of the asset and the liability balance on the cost approach are presented. The advantages and disadvantages of individual methods and approaches in general are highlighted. Areas of use of methods are defined.

Keywords: cost approach, direct playback method, substitution method, net asset method, liquidation cost method, book value method.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Вартість підприємства є одним із критеріїв, на основі яких приймаються рішення щодо здійснення інвестицій у певне підприємство чи його купівлі-продажу як цілісного майнового комплексу, тому для реальних і потенційних інвесторів велике значення має правильність визначення вартості підприємства. Достовірність результатів оцінки вартості підприємства залежить від вибраного підходу та його методів, а також від наявності достовірної інформації про об'єкт оцінки. Нерівномірність інформаційного забезпечення (асиметрія інформації) є головною причиною розбіжності між внутрішньою

та оціночною вартістю підприємства. Витратний підхід до оцінки вартості підприємства на відміну від інших підходів не підпадає під цей вплив, оскільки базою для розрахунків виступає баланс, який, відповідно до законодавства, не становить комерційної таємниці та підлягає оприлюдненню. Питання оцінки вартості підприємства на основі витратного підходу з урахуванням його об'єктивного характеру становить значний науковий і практичний інтерес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам оцінки вартості підприємства на основі різних підходів, у тому числі витратного, присвячено праці багатьох учених,

серед яких – Р.М. Волчек [1], Г.І. Міокова [2], Д.В. Попович [3], А.В. Сотніков [4], О. Лаговська [5], Т.В. Грищенко, Г.В. Решетова [6] та ін. Проте деякі важливі питання, наприклад щодо переліку реально використовуваних методів витратного підходу, залишаються невирішеними. Виникають розбіжності в методах, що пропонуються відповідно до нормативних актів, наукових напрацювань і практичних застосувань. Так, основними методами витратного підходу, відповідно до Національного стандарту оцінки № 1 [7], є метод прямого відтворення та метод заміщення; відповідно до Національного стандарту оцінки № 3 [8], – метод накопичення активів. Згідно зі стандартами оцінки в практичній діяльності оцінювачами можуть використовуватися інші методи, доцільність застосування яких у конкретній ситуації підлягає обґрунтуванню, тому науковці [1–6] виділяють, окрім цих, ще метод ліквідаційної вартості, метод балансової вартості тощо.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є характеристика витратного підходу та його методів, визначення переваг, недоліків та сфер використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для оцінки ринкової вартості підприємства використовують різні підходи, серед яких важливе місце займає витратний (майновий) підхід. Він розглядає вартість підприємства з погляду здійснених витрат, тобто передбачає визначення поточної вартості витрат на відтворення чи заміщення об'єкта оцінки з урахуванням зносу або визначення можливої вартості реалізації різних активів підприємства. Згідно із цим підходом, вартість підприємства прирівнюється до вартості його майна (матеріального складника і частини нематеріального (інтелектуальної власності)).

Основою для проведення оцінки вартості підприємства за витратним підходом є баланс. На балансову вартість активів впливають інфляція, зміна ринкової кон'юнктури, методи обліку, які використовуються на підприємстві, як наслідок, балансова вартість не завжди відповідає ринковій. Тому слід оцінювати ринкову вартість кожного окремої статті активу і пасиву та сумувати отримані значення вартостей, що являтиме собою сукупну (ринкову справедливую, переоцінену) вартість. Загалом оцінювання активів та зобов'язань проводиться з урахуванням певних особливостей (рис. 1).

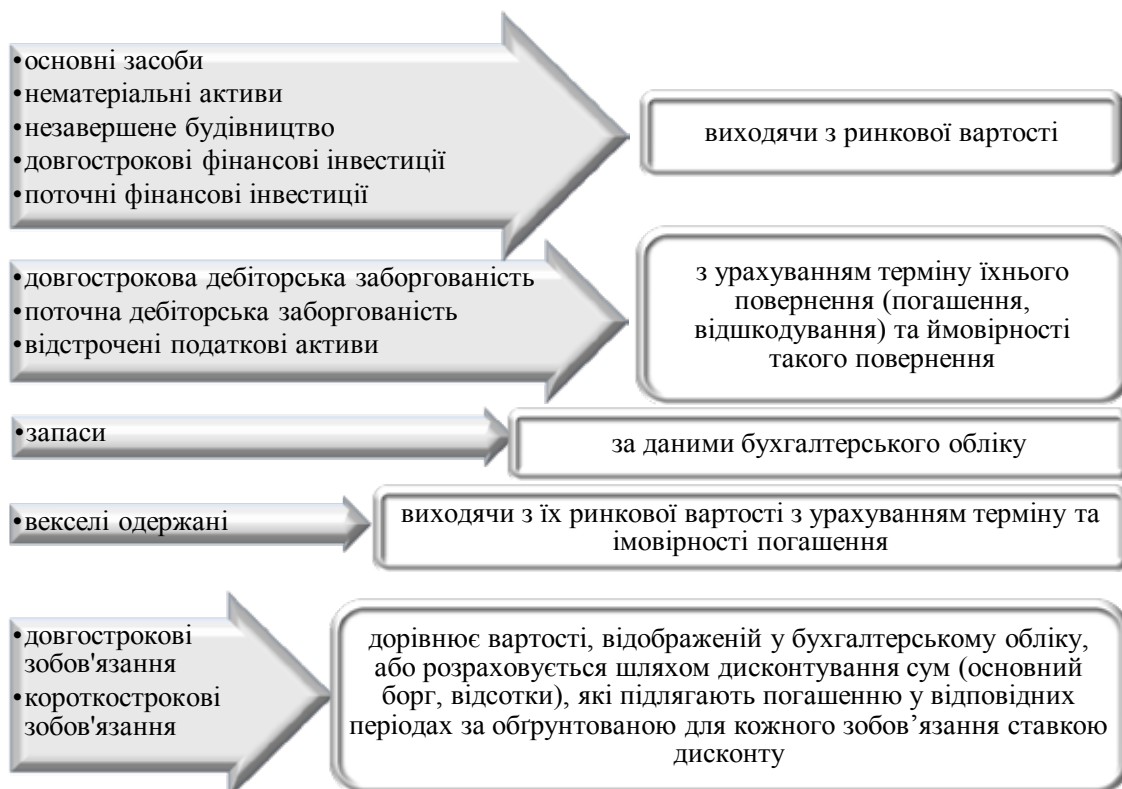

Рис. 1. Особливості врахування вартостей статей активу та пасиву балансу за витратним підходом

Джерело: згруповано авторами на основі [1; 8]

До основних переваг витратного підходу належить те, що він:

- ґрунтується на реальних даних щодо активів, якими володіє підприємство, тобто відображає його поточний майновий стан незалежно від прибутковості діяльності;
- показує фактично здійснені підприємством витрати на створення бізнесу в межах операційної діяльності;
- враховує рівень розвитку технологій та суму зносу активів.

Неврахування прибутковості діяльності підприємства не можна однозначно віднести до переваг витратного підходу. З одного боку, досвід показує, що існують випадки здійснення інвестицій у збиткове підприємство зі сформованим високим рівнем репутації, брендом, соціальною, суспільною значущістю, але яке водночас володіє застарілими технологіями, основними засобами. З іншого боку, якщо підприємство нарощує обсяги діяльності, збільшує прибутки, то інвестори згодні платити за майбутні досягнуті результати, а не за те, чого підприємство досягло в минулому, тобто некоректно використовувати підхід до оцінки, базою якого є ретроспективні дані, а не перспективи розвитку.

Отже, поряд із перевагами, підходу притаманні певні недоліки:

- фінансові результати діяльності, потенційні перспективи розвитку підприємств не впливають на результат оцінки;
- не враховується моральний знос активів, ефективність їх використання;
- береться до уваги минула вартість активів;
- неможливо правильно оцінити вартість окремих нематеріальних активів, наприклад гудвіла, через те, що витрати, пов'язані з їх створенням, часто є набагато меншими, ніж доходи від їх використання.

Основними методами витратного підходу, відповідно до Національного стандарту оцінки № 1 [7], є метод прямого відтворення та метод заміщення.

Метод прямого відтворення ґрунтується на оцінці витрат, які понесе власник для відтворення об'єкта в поточному стані та в ринкових цінах, що забезпечуватиме йому певну корисність. Він передбачає розрахунок усіх витрат, що дадуть змогу створити аналогічну копію щодо об'єкта оцінки. Метод передбачає проведення детальної оцінки альтернативних витрат покупця на придбання ідентичних матеріалів і технологій із вирахуванням суми зносу, а також витрат, пов'язаних із наймом працівників такої ж кваліфікації, тощо. Вва-

жається, що покупець не заплатить за об'єкт більше, ніж сума коштів, яка необхідна для його відтворення. Метод базується на показниках первісної вартості активів, відновної вартості активів, величини їх зносу та індексації [2, с. 155].

Метод заміщення враховує витрати, які необхідно здійснити для створення нового (кращого) об'єкта за незмінності його економічного профілю. Об'єкт оцінки буде аналогічний за своїми функціональними характеристиками, але на відміну від попереднього методу враховуються не минулі, а більш сучасні стандарти, технології. Вартість заміщення – визначена на дату оцінки поточна вартість витрат на створення (придбання) нового об'єкта, подібного до об'єкта оцінки, який може бути йому рівноцінною заміною [7]. Корисність результатів методу знижується у зв'язку з неможливістю обчислення достовірної вартості заміщення окремих матеріальних активів (спеціалізованого майна, що активно не представлене на ринку). Часто заміщення нематеріальних активів у короткі строки є фізично нездійсненним (наприклад, торгова марка, ділова репутація, відносини з клієнтами тощо) [3, с. 342].

Для застосування цих двох методів використовується інформація про відтворення чи заміщення об'єкта оцінки або аналогічного майна в поточних цінах або середньостатистичні показники, які узагальнюють реальні умови його відтворення чи заміщення.

Відповідно до Національного стандарту оцінки № 3 [8], витратний підхід включає метод накопичення активів. Основний зміст методу полягає у визначенні чистої вартості активів цілісного майнового комплексу, тому в науці він поширений під назвою методу чистих активів.

Метод чистих активів полягає у визначенні різниці між активами підприємства (матеріальними та нематеріальними) та його коротко- і довгостроковими зобов'язаннями. У принципі поняття чистих активів і власного капіталу є рівнозначними, адже скільки в пасиві займає власний капітал, на стільки активи називаються чистими. Оскільки балансова вартість майна підприємства в умовах інфляції, як було зазначено вище, не співпадає з реальною їхньою вартістю, то вартість активів (за винятком монетарних статей: грошові кошти, дебіторська заборгованість) коригується на коефіцієнт індексації. Зараз цей метод менш поширений у зв'язку з розвитком підприємств,

що займаються розробленням нових технологій, чиї активи складаються здебільшого з нематеріальних активів, які дуже складно оцінити [4, с. 71].

На думку науковців, не менше значення у практичному використанні належить методу ліквідаційної вартості та методу балансової вартості.

Метод ліквідаційної вартості передбачає визначення ринкової вартості підприємства шляхом зменшення вартості активів балансу на суму витрат, пов'язаних із ліквідацією (комісійні оцінювачам, юристам, виплати працівникам, сплата податків тощо), та на суму зобов'язань. Ліквідаційна вартість залежить від терміну ліквідації: за примусової ліквідації

активи продаються швидко (за нижчою вартістю); упорядкована ліквідація дає можливість отримати максимально можливу ціну за кожен актив.

За методом балансової вартості вартість підприємства визначається як різниця між вартістю активів та зобов'язань згідно з даними балансу. Метод передбачає оцінку активів підприємства за сумою витрат, понесених на їх придбання (створення), – історичною собівартістю, що значно обмежує корисність отриманих результатів [5, с. 416]. Він використовується як поверхневий діагностичний інструмент оцінки за відсутності достовірних даних щодо специфіки і характеру діяльності підприємства.

Таблиця 1

Методи витратного підходу

Назва	Переваги	Недоліки	Сфера використання
Метод чистих активів	простота розрахунку; використання інформації щодо ринкової вартості активів	необхідність та складність переоцінки статей балансу; обмеженість використання для підприємств, які займаються розробленням нових технологій та активи яких складаються переважно з нематеріальних активів; недооцінка вартості нематеріальних активів	використовується переважно для оцінки матеріаломістких підприємств, підприємств, основна діяльність яких спрямована на досягнення соціального ефекту, новостворених підприємств та підприємств, які випускають нову продукцію, а також для визначення кредитоспроможності
Метод ліквідаційної вартості	відображення мінімальної вартості підприємства, що залежить від причин та швидкості здійснення ліквідації	можлива відсутність даних про ринкову вартість специфічного обладнання, що було у використанні підприємства; недооцінка вартості нематеріальних активів	використовується, коли підприємство знаходиться у стані банкрутства, для проведення санації або якщо вартість підприємства під час ліквідації буде вища, ніж у процесі його подальшої діяльності
Метод прямого відтворення	простота розрахунку	врахування еквівалентної корисності та якості об'єкта оцінки	використовується для оцінки майна під час приватизації державних підприємств, а також в умовах збитковості підприємств
Метод заміщення	простота для розуміння; врахування більш сучасних стандартів	складність реалізації на практиці; недостовірність визначення вартості заміщення окремих активів (спеціалізована техніка); орієнтація переважно на оцінку матеріальних активів	використовується для виробничих капіталомістких підприємств, підприємств зі значною часткою нерухомості (готелі, склади, офіси)
Метод балансової вартості	простота використання; доступність інформації	недостатня точність розрахунків, адже балансова вартість може відрізнятись залежно від методів бухгалтерського обліку та не завжди відповідає ринковій вартості	використовується під час здійснення операцій приєднання чи поглинання, для визначення бази під час складання передавального чи розподільного балансу, а також для встановлення пропорцій обміну корпоративних прав

Джерело: сформовано авторами на основі [1–6]

Переваги та недоліки методів витратного підходу і специфіка їх використання представлено в табл. 1.

Жоден із перерахованих методів витратного підходу не має принципових переваг перед іншими методами: вони дають змогу оцінити вартість усіх матеріальних активів і частини нематеріальних. Обмеження щодо оцінки нематеріальних активів пов'язане з тим, що витрати, понесені на їх створення (наприклад, витрати на розроблення програмного забезпечення), нелогічно співставляти з результатами їх використання (використання тієї ж створеної програми), які є набагато вищими. Не піддаються оцінці й інші нематеріальні об'єкти (торговий знак, торгова марка, гудвіл), оцінка яких базується на суб'єктивних припущеннях експертів залежно від результату.

Висновки з цього дослідження. Найчастіше витратний підхід використовується тоді, коли підприємство володіє значними матеріальними активами, коли діяльність є збитковою, коли підприємство припиняє свою діяль-

ність або коли неможливо оцінити вартість підприємства на основі інших підходів.

Незважаючи на трудомісткість витратного підходу, яка зумовлена складністю визначення вартості окремих активів та необхідністю аналізу значного обсягу даних аналітичного обліку, що впливає на швидкість отримання результатів, його використання є доцільним під час визначення ринкової вартості підприємства, оскільки має об'єктивну основу, бо ґрунтується на оцінці реального майна підприємства. Основна суть витратного підходу полягає у визначенні вартості підприємства шляхом розрахунку всіх понесених витрат для його створення як цілісного майнового комплексу.

Для мінімізації недоліків перерахованих методів (один з яких – відсутність зв'язку між балансовими даними підприємств та майбутніми можливими перспективами його діяльності) необхідно поєднувати застосування витратного і дохідного підходів до оцінки вартості підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волчек Р.М. Реалії застосування методик оцінювання вартості українських підприємств. Агроінком. 2012. № 1–3. С. 95–103.
2. Міокова Г.І. Вартість підприємства та її оцінка. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2012. Вип. 22. Ч. 2. С. 149–156.
3. Попович Д.В. Особливості застосування основних підходів до оцінювання бізнесу в період кризи. Науковий вісник НЛТУ України. 2015. Вип. 25.1. С. 338–344.
4. Сотніков А.В. Основні підходи та методи оцінки вартості підприємств. Вісник НТУ «ХПІ». 2015. № 61(1170). С. 70–73.
5. Лаговська О. Оцінка вартості підприємства: аналіз підходів та методів. Економічний аналіз. 2012. Вип. 10. Ч. 2. С. 414–417.
6. Грищенко Т.В., Решетова Г.В. Теоретико-методичні аспекти визначення вартості компанії. Бізнес Інформ. 2013. № 10. С. 266–271.
7. Постанова «Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» № 1440 від 10 вересня 2003 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-p>.
8. Постанова «Про затвердження Національного стандарту № 3 «Оцінка цілісних майнових комплексів» № 1655 від 29 листопада 2006 р. URL: <http://kmu.gov.ua/ua/npas/56644621>.

REFERENCES:

1. Volchek R. M. (2012) Realiyi zastosuvannya metodyk ocynuyvannya vartosti ukrayinskykh pidpryyemstv [Realities of application of valuation methods of Ukrainian enterprises] Agroinkom. pp. 95-103. (in Ukrainian)
2. Miokova G. I. (2012) Vartist pidpryyemstva ta yiyi ocinka [Cost of an enterprise and its estimation] Naukovi praci Kirovogradskogo nacionalnogo texnichnogo universytetu. Ekonomichni nauky. pp. 149-156. (in Ukrainian)
3. Popovych D. V. (2015) Osoblyvosti zastosuvannya osnovnykh pidxodiv do ocynuyvannya biznesu v period kryzy [Features of application of basic approaches to business valuation during the crisis] Naukovyj visnyk NLTU Ukrayinu. pp. 338-344. (in Ukrainian)
4. Sotnikov A. V. (2015) Osnovni pidxody ta metody ocinky vartosti pidpryyemstv [Basic approaches and methods for assessing the value of enterprises] Visnyk NTU «XPI». pp. 70-73. (in Ukrainian)
5. Lagovska O. (2012) Ocinka vartosti pidpryyemstva: analiz pidxodiv ta metodiv [Estimation of the cost of an enterprise: analysis of approaches and methods] Ekonomichnyj analiz. pp. 414-417. (in Ukrainian)

6. Hryshchenko T.V. & Reshetova T.V. (2013) Teoretyko-metodychni aspekty vyznachennia vartosti kompanii [Theoretical and methodical aspects of determining the value of the company] *Biznesinform.* pp. 266-271. (in Ukrainian)
7. Postanova pro zatverdzhennia Natsionalnoho standartu № 1 "Zahalni zasady otsinky maina i mainovykh prav" [General principles of valuation of property and property rights]. (in Ukrainian)
8. Postanova pro zatverdzhennia Natsionalnoho standartu № 3 "Ocinka cilisnykh majnovykh kompleksiv" [Estimation of integral property complexes]. (in Ukrainian)